

Др Драган Благић*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
doi:10.5937/zrpfni1880307B

UDK: 343.62-053.2
343.3/.7

Раd примљен: 30.09.2018.
Раd прихваћен: 23.10.2018.

АЛТЕРНАТИВНЕ МЕРЕ И САНКЦИЈЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА**

Апстракт: Са аспетка савремене криминалне политике, суштина примене криминалнополитичких принципа своди се на спровођење успешних превентивних програма, који у првом реду зависе од испољавања субјективних и објективних фактора личности малолетника. С обзиром на то да су поједини принципи засновани на идеји превентивног деловања и да је кажњавање малолетника последње средство у сузбијању друштвено опасних понашања, стога је поштовање начела највише изражено у заштитној и гарантивној функцији кривичног права. С тим у вези, различити начини реаговања друштвене заједнице на понашање малолетних лица уједно указују да савремена кривичнополитичка кретања све више налазе своје место у примени алтернативних кривичних санкција и мера. Тиме се, уместо вођења класичног кривичног поступка приступа различитим облицима друштвеног реаговања у смислу решавања и отклањања негативних последица проузрокваних од стране малолетника.

У савременој теорији кривичног права, углавном се издвајају два основна модела: заштитнички (*welfare*) и правосудни модел (*justice*), док се модел ресторативне правде и неокорекционализма појављују као подврста претходна два модела, која су међусобно супротстављена многобројним нормативним решењима. Тако је посебним законом ЗОМУКД регулисано да се кривичноправни положај малолетних лица односи у првом реду на примену тзв. парапеналних мера односно мера диверзионог карактера уз поштовање основних

* dragan.blagic@pr.ac.rs

** Раd је саопштен на међународној научној конференцији „Право пред изазовима савременог доба“, која је одржана 13. и 14. априла 2018. године на Правном факултету Универзитета у Нишу.

људских права и слобода, а све у циљу поступања у најбољем интересу малолетника.

Кључне речи: *малолетник, алтернативне мере и кривичне санкције, диверзионо поступање.*

Увод

Настојања да се омогући другачији начин друштвеног реаговања на преступништво малолетника све више долазе до изражаја у систему прописивања кривичних санкција. У савременој теорији кривичног права, као што је већ речено, углавном се издвајају два основна модела: заштитнички (*welfare*) и правосудни модел (*justice*), док се модел ресторативне правде и неокорекционализма појављују као подврста претходна два модела, која су међусобно супротстављена многобројним нормативним решењима (Ashworth, 2002: 579).

У складу са актуелним тенденцијама, наведени модели различито утичу на кривичноправни положај малолетних лица и испољавају другачији приступ у малолетничком кривичном законодавству. Утицај многих међународних докумената¹ такође је допринео да се различити модели кривичноправног положаја малолетника, углавном, односе на упознавање личности малолетника и што бољи приступ њима, како би се избегли класични судски поступци (Heinemann, 2011: 8). Управо такав начин приступа према малолетним лицима се изражава и у нашем малолетничком кривичном законодавству. Посебним законом, ЗОМУКД, регулисано је да се кривичноправни положај малолетних лица односи првенствено на примену тзв. *парапеналних мера*, односно *мера диверзионог карактера*, уз поштовање основних људских права и слобода, а све у циљу поступања у најбољем интересу малолетника. (Радуловић, 2010: 54).

Успостављање модела ресторативне правде у домену малолетничког кривичног права и криминалне политике захтева испуњење одговарајућих правних стандарда. Дакле, да би се што боље остварио утицај овог модела,

---

¹ *Конвенција о правима детета* из 1989. године, коју су потписале практично све државне-чланице УН. *Пекинска правила* из 1985. године (Стандардна минимална правила УН о малолетничком судству, *Ријадске смернице* (Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције) од 1990. године. *Токијска правила* (Стандардна минимална правила УН за мере алтернативне институционалном третману од 1990. године као и *Правила УН за заштиту малолетника лишених слободе* од 1990. године-представљају битан међународни документ у заштити права деце и малолетника. Више о томе: *Права детета и малолетничко правосуђе*, Центар за права детета, Београд, 2011, 22–23.

непходно је најпре постојање писаних законских аката, како би стране у поступку имале одговарајућу правну сигурност и једнакост. Затим се посебно наглашава да је у току поступка потребно поштовање основних процесних гаранција, у смислу пружања праве помоћи како жртви, тако и учиниоцу кривичног дела. У складу са овим приступом, странкама се у поступку пружа одговарајућа процесна гаранција, у циљу сваког одсуства непоштовања њихове личности. Имајући у виду да је у току поступка могућ међусобни споразум странака, даље спровођење постигнутог договора уз асистенцију суда доводи до што безболнијег отклањања свих проистеклих последица извршеног кривичног дела (Констатиновић, Костић, 2007: 91).

У новије време присталице овог модела све више заговарају идеју примене, тзв. *алтернативних мера*, тј. диверзионих мера (више о томе: Wiese, 2007: 48–49)² према малолетним учиниоцима. Дакле, у оквиру модела ресторативне правде, колико је објективно могуће, примењују се *неформалне санкције* у односу на малолетнике, под условом да постоји могућност да он не буде кривично гоњен. Суштина примене ових мера је у томе да се, у зависности од тежине кривичног дела и личности малолетника, избегава покретање класичног кривичног поступка. Примена диверзионих мера, тј. алтернативног поступања према малолетницима подразумева да се према малолетницима примењују различите мере које немају карактер кривичних санкција (Heinemann, 2011: 16–17).

Уопштено посматрано, у страној литератури опште је прихваћен термин санкције и мере у заједници (*community sanctions and measures*). Овај термин односи се на санкције и мере које омогућавају да малолетни преступник остане у друштвеној заједници, али се уводе нека ограничења његове слободе путем наметања услова или обавеза (Hudson, 2002: 628).

У домаћој теорији се под алтернативним санкцијама подразумевају искључиво нове санкције и мере, васпитно-образовне, медицинске или терапеутске природе, које се примењују у оквиру заједнице, са циљем да се избегне непотребна стигматизација осуђених лица и побољша процес њихове реинтеграције у друштво (Мрвић-Петровић, 1998: 97). Такође се под појмом алтернативних санкција подразумева спровођење различитих поступака и мера, којима се избегава вођење кривичног поступка или кажњавање учиниоца прекршаја и лаких кривична дела или се, у циљу успешније ресоцијализације осуђеног, уместо казне затвора

---

2 Модел ресторативне правде је посебно заступљен у кривичном законодавству Новог Зеланда, где се у великој мери примењују алтернативне тј. диверзионе мере. Према истраживању у периоду 2002–2003. године само је око 16% малолетника било кривично гоњено, што јасно указује да је примена неформалних санкција главни облик диверзионог поступања.

одређује испуњење неких обавеза, укључењем учиниоца у социјално-педагошки, амбулантни третман или његовим делимичним затварањем (Констатиновић, Костић, 2007: 92). Када је реч о алтернативама казни затвора, онда се прво мисли на оне мере и различите модалитете њиховог извршења, којима се омогућава потпуно или делимично избегавање лишења слободе, односно, смањује се време проведено у затвору, при чему се осуђени подвргава третману и надзору стручних или овлашћених лица у оквиру заједнице, уз истовремено вођење рачуна о положају оштећеног (Мрвић-Петровић, 2006: 55).

1. Врсте алтернативних мера и санкција према малолетницима

Поставити адекватну систематику алтернативних санкција и мера значи да треба поћи од њихове садржине, функције и циљева, који се њима постижу. С обзиром на њихову различитост и сложеност у нормативном смислу речи, није једноставно одредити и табеларно приказати врсту мера и санкција које ће бити прихватљиве у законодавству једне земље. Систем алтернативних санкција према малолетницима се односи на примену различитих мера образовног, медицинског и социјалног карактера, односно, тзв. *неформалних санкција*, којима се избегава вођење класичног кривичног поступка. Дакле, према малолетницима се примењују превасходно мере које имају за циљ васпитање, односно преваспитање и утицај на правилан развој његове личности. Смисао примене алтернативних санкција и мера се своди на што мању употребу елемената принуде да би се избегло класично кажњавање малолетника.

Имајући у виду различитост модела кривичноправног положаја малолетника једне земље, у литератури страног и домаћег малолетничког кривичног права, уочавамо разноврсне облике прописивања и примене алтернативних санкција и мера. У првом реду указаћемо на оне санкције и мере, које су највише заступљене у европском и нашем правном систему, уважавајући њихову бројност и различитост, како бисмо на што свеобухватнији начин приказали значај и њихову све већу примену у пракси.

У европском кривичном законодавству, алтернативно поступање према малолетницима може се свести на потпуно избегавање вођења кривичног поступка, односно, не предузимање било каквих мера према малолетнику. Пример оваквих решења можемо наћи у многим европским земљама, рецимо, Немачкој, која предвиђа законску могућност (чл. 3 JGG), према којој је малолетник кривично одговоран ако је у време извршења дела, с обзиром на свој морални и душевни развој, био довољно зрео да схвати

противправност дела (*das Unrecht der Tat*) и да поступа у складу са својим схватањем. Судија може у циљу васпитања малолетника, који због *незрелости није кривично одговоран*, примењивати све мере, као и старатељски судија (*Vormundschaftsrichter*), (Eisenberg, 2009: 50).³ Државни тужилац може чак и одустати од гоњења у фази претходног поступка уколико су испуњене претпоставке из чл. 153 (*Strafprozeßordnung (StPO)*)(Dünkel, 2005: 23),⁴ као и чињенице да се већ кренуло са применом неке од васпитних мера којом би се постигло поравнање малолетника са оштећеним (Streng, 2009: 172). Такође се, у малолетничком кривичном законодавству Аустрије прописује могућност да судија најпре може безусловно обуставити поступак према малолетнику у случају лакших кривичних дела, за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година затвора (чл. 4, став 2). Затим се према малолетницима старости од 14 до 15 година неће покренути кривични поступак, када се ради о преступима (деликтима) и када се вођењем кривичног поступка пред судом за малолетнике, не би постигла сврха кажњавања у смислу специјалне превенције (Lösching, 2002: 273).

Још једна могућност неинтервенисања државних органа присутна је у кривичном законодавству Енглеске и Велса за лакша кривична дела. У овом случају, полиција има овлашћења да не примени ниједну од мера или санкција и тако избегне покретање поступка према малолетнику (*Crime and Disorder Act, 1998, Criminal Justice Act, 2003*). Слична решења нереаговања државних органа у случају извршења лакших кривичних дела од стране малолетника позната су и у другим европским кривичним законодавствима, као на пример, у Француској, Шведској, Шпанији и другим државама.

Поред наведених законских могућности, постоје диверзионе мере којима се остварује активна улога социјалних служби и школа кроз примену мера надзора, помоћи и других механизма у виду разноврсних упутстава (*Weisungen*), који су карактеристични за малолетничко кривично законодавство Немачке. Тако је у чл. 10 JGG предвиђено више различитих упутстава које судија може наложити малолетнику, као на пример, да редовно похађа школу, станује код одређене породице, посећује едукативни

3 Када је реч о мерама које може изрећи старатељски суд, у закону о судском поступку према малолетницима се не наводи детаљнија њихова примена и поступак изрицања. Зато се у теорији малолетничког кривичног права износе ставови да се у том случају ради о мерама које суд изриче у поступку према одредбама породичног закона, у којем се веома води рачуна о биопсихолошкој структури њихове личности.

4 Према овом члану Законика о кривичном поступку Немачке постоји законска могућност да се обуставе остале радње и оконча случај ако нема довољно чврстих доказа или ако тужилац процени да је дело такве природе да јавни интерес не захтева да се настави поступак.

курс социјалних служби и друга, којима ће колико је могуће отклонити штетне последице. Такође, судија може да изрекне меру опомене (*Verwarnung*), како би указао малолетнику на његово противправно понашање (чл. 14 JGG). Судија може да примени неке од налога (*Auflagen*) на предлог тужиоца које закон предвиђа у члану 15 JGG, тако што ће малолетник да надокнади штету коју је проузроковао или да се извини оштећеном. Осим тога, малолетнику са налаже да плати одређену суму новца, уколико самостално располаже новчаним средствима или је остварио одређену добит извршењем дела или добитком награде за учињено кривично дело. Малолетнику се може наложити да се извини оштећеном, као и да ради у корист заједнице (*Arbeitsleistungen*) у виду радне обавезе на одређено време, које закон изричито не наводи, већ се оставља судији да процени у конкретном случају (Laubenthal, Baier, Nestler, 2010: 296–297).

На плану примене алтернативних мера у малолетничком кривичном законодавству Аустрије посебно долази до изражаја утицај многих социјалних служби које разноврсним средствима омогућавају примену васпитно-образовних метода према малолетницима. У члану 7 Закона о судском поступку према малолетницима (*Jugendgerichtsgesetz*) прописано је да се диверзионе мере могу применити када су у питању и тежа кривична дела, за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. У току даљег поступка дозвољено је да судија или државни тужилац предложи поступак измирења између малолетника и оштећеног, као и могућност изрицања рада у јавном интересу (*Gemeinnützige Leistungen § 90e Abs.1 StPO*), који дневно не може бити дужи од 6 сати, нити недељно од 20 сати, с тим да највише може трајати до 120 сати (Maleczky, 2008: 17–18).

Предузимање диверзионих мера у кривичном законодавству Енглеске и Велса подразумева интервенцију од стране полиције, суда и тужилаштва, који имају могућност да изрекну меру упозорења (*Reprimand*). Наведена мера у кривичној процедури јесте формалног карактера, и у случају извршења новог кривичног дела, како лакшег или тежег, полиција има овлашћења за покретање поступка пред тужилашвом (*Crown Prosecution Service*). Још једна мера коју полиција може изрећи малолетнику јесте мера последње опомене (*Final Warning*) предвиђена у члану 65 и 66 (*Crime and Disorder Act*) као средство, а када малолетник треба да стекне свест о сопственој одговорности и његовом односу према учињеном кривичном делу (Keightley-Smith, 2009: 46).

У нашем малолетничком кривичном праву, као и у земљама у окружењу (Црна Гора, Македонија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Република Српска), алтернативни вид поступања је у складу са савременим тенден-

цијама остварио одређене правне стандарде. Ступањем на снагу ЗОМУКД-а 2006. године, одредбе у области нашег малолетничког кривичног права прописале су мере и кривичне санкције које се могу применити и изрећи према малолетним учиниоцима кривичног дела. У складу са тенденцијом поступања у најбољем интересу малолетника, заступа се принцип минималне интервенције, у циљу успостављања кривичноправног реаговања *само у изузетним приликама*. Значајну новину поменутог закона представља прописивање одређених мера које се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела.

Наиме, говори се о *посебним мерама, тј. васпитним налозима*, као оправданој алтернативи кривичним санкцијама према малолетницима (Стојановић, 2014: 340). *Васпитни налози*, дакле, нису кривичне санкције, већ представљају одређене мере чија је природа слична садржини алтернативних, тј. *Парасанкцијама*, које имају циљ да се избегне судска процедура. Из суштине овог законског решења произилази да је у нашем малолетничком кривичном праву прихваћен концепт *диверзионог, тј. модела скретања са класичног кривичног поступка* (Шкулић, 2011: 281).⁵ Слична решења налазимо у малолетничком кривичном законодавству Црне Горе, БиХ, Републике Српске, у виду прописивања васпитних препорука, тј. налога као посебних мера алтернативног реаговања, док се у Македонији у Закону за малолетничку правду,⁶ у члану 13 предвиђа могућност изрицања мера помоћи и заштите од стране судије или већа за малолетнике надлежног суда.

Суштина диверзионог модела односи се на успостављање дијалога ради изналагања заједничког решења и превазилагања проблема који је настао између оштећеног и малолетног учиниоца кривичног дела. Овај начин омогућује праведнији приступ различитим странама у поступку преговарања, чиме би се као најбоља могућа алтернатива посматрала кроз однос малолетног учиниоца и оштећеног. Увођење васпитних налога у малолетничко кривично законодавство Србије треба да буде само први корак у систематичном приступу алтернативном облику реаговања. Наиме, с обзиром на то, да се говори о врло динамичној и осетљивој кривичноправној области, неопходно је имати у виду да криминалитет малолетника има своје специфичности у погледу узрока и појавних облика. Доношење закона и њихово спровођење захтева посебну криминалнополитичку стратегију, у смислу свеобухватног приступа према малолетним лицима. Зато размишљање у

---

5 Овим моделом се проблем криминалног понашања малолетника решава избегавањем кривичног поступка и увођењем различитих механизма заштите пред одговарајућом социјалном или здравственом службом.

6 *Службен весник на Република Македонија*, 87/2007.

правцу прописивања различитих облика алтернативног поступања (без-условног или условног) може да буде прихватљивије решење у односу на то да се малолетнику суди и спроведе кривични поступак.

Када нема криминалнополитичког оправдања за изрицање кривичних санкција у циљу сузбијања преступништва малолетника, потребно је с једне стране реаговати оним мерама које ће бити у најбољем интересу малолетника, док с друге да се отклоне све негативне околности настале поводом учињеног кривичног дела, како би се истовремено задовољили интереси оштећеног и друштвене заједнице.

2. Алтернативне мере и санкције према малолетницима – предлози *de lege ferenda*

Имајући у виду изнета многобројна упоредноправна законска решења по овом питању, можемо констатовати да постоји разноврсни систем алтернативних мера и кривичних санкција које се могу изрећи малолетницима. Концептуално гледано, велики број земаља се залаже да се према малолетним учиниоцима примењују многе мере и санкције које иду у правцу замене класичне казне лишења слободе и већу примену других облика кажњавања у виду условног одлагања, изрицања новчане казне, рада у јавном интересу, краткотрајних казни лишења слободе и друго. Испитивање личности малолетника, његовог психофизичког развоја, природе и тежине кривичног дела, с једне стране, и потребе за кривичноправном реакцијом друштвене заједнице, с друге, јесте један од начина избора алтернативних мера и санкција.

Као што је већ речено, васпитни налози се први пут уводе у наше малолетничко кривично законодавство доношењем ЗОМУКД-а и представљају мере алтернативног карактера. Уједно су то једине алтернативне мере које одражавају диверзиони модел реаговања, чија је суштина у томе да се преступништву малолетних лица приступа избегавањем вођења кривичног поступка. Као мере факултативног карактера, оне остављају могућност суду или тужиоцу да одлуче који ће од налога у конкретном случају применити, уважавајући сврху прописивања и остале законске услове за изрицање. Примена васпитних налога у нашем кривичном законодавству све више долази до изражаја, односно у судској пракси све је бројнија њихова примена, што потврђују извештаји надлежних државних органа.⁷

---

⁷ Према подацима Републичког завода за статистику, од 2006. до 2013. године изречено је 865 васпитних налога. Прецизније, по годинама, 2006. изречено је свега 14 васпитних налога, након чега број евидентно расте. Тако је 2007. године изречено 57 налога, док 2008. године тај број износи 69. Обим и динамика изрицања у 2009.

Потреба за алтернативним приступом у пракси омогућује деловање у правцу да се према малолетнику избегне репресивност и омогући пружање помоћи и подршке у оној мери, у којој је неопходно за даљи правилан развој његове личности. Криминалнополитички посматрано, разлози за увођење неформалних мера и санкција, у основи, треба да омогуће и представе ове мере као хуманије у односу на казну и на овај начин, дозволе бољу сарадњу између малолетног лица и оштећеног (Мрвић-Петровић, 2006: 56).

Хуманизација мера и санкција треба да оствари ефекат у односу на малолетника, тако да се њиховом применом оствари сврха специјално-превентивног карактера. Такође се, као разлог за њихово прописивање истиче предност у виду постизања сарадње са окривљеним, чиме се омогућује, како његова заштита интереса, тако и заштита интереса малолетника. Свакако, треба нагласити принцип минималне интервенције којим се заговара поступање у најбољем интересу малолетника и афирмацију оних мера и санкција које се примењују у тзв. некривичним поступцима (Шкулић, 2011: 281).

Уважавајући постојећа законска решења и изнета упоредноправна решења мишљења смо да постоји нарочита потреба прописивања одговарајућих алтернативних мера и санкција у малолетничком кривичном законодавству. Како је реч о веома остеливом и сложеном питању, као што је предлагање кривичних санкција и других мера према малолетницима, неопходно је из више разлога пажљиво размотрити начин прописивања и избор санкција. Бројни међународни документи који су помињани у великој мери препоручују разне алтернативне форме поступања,⁸ у смислу избегавања класичног кривичног поступка и примену неформалних мера и санкција према малолетницима. Ако се према пунолетним особама могу изрећи алтернативне мере и кривичне санкције у знатном броју, односно законски су прописане тако да постоји већи избор (условна осуда, рад у јавном интересу, кућни затвор, електронски надзор и друге), онда је прихватљивије да се пронађе одговарајућа алтернативна законска могућност која би се примењивала и на малолетна лица.

години били су такви да је изречено 110 васпитних налога. Наредне године (2010) изречен је 151 васпитни налог, а 2011. било је 187 таквих налога. Године 2012. и 2013. у статистичким подацима појављује се са 106, односно 171 изречена васпитна налога. Наведени подаци упућују на закључак да судови све више прибегавају изрицању васпитних налога као начина избегавања кривичног поступка односно „скретања“ у правцу примене мера *suigeneris*.

8 Токијска правила (стандардна минимална правила УН за мере алтернативе институционалном третману), 14. 9. 1990. год., усвојена Резолуцијом Генералне скупштине УН 45/110.

Могући начини кривичноправног реаговања у нашем малолетничком кривичном законодавству односе се на примену кривичних санкција, тј. васпитних мера и казне малолетничког затвора. Као једина алтернативна могућност јесу васпитни налози, који имају циљ скретање кривичног поступка и избегавање примене неке од васпитних мера. Што се тиче казне малолетничког затвора, као једине казне за старије малолетнике, у нашем ЗОМУКД-у нема могућности замене у виду неког алтернативног начина реаговања. За сада нисмо у прилици да говоримо о неким другим облицима алтернативних кривичних санкција који би били замена за ову казну лишења слободе. Зато ћемо у даљем излагању предложити неке од алтернативних мера и санкција које се, можда, могу наћи у систему мера и санкција како би биле примењиване према малолетним лицима.

Алтернативне кривичне санкције и алтернативне форме поступања данас све више постају нужност и потреба у малолетничком кривичном праву. У упоредном малолетничком кривичном праву већ дуже време препознајемо различите облике алтернативног реаговања као прихватљивог и оправданог решења када је реч о лакшим и средњим облицима преступничког понашања малолетника.

У првом реду указаћемо да би било пожељно размотрити могућност увођења још неког васпитног налога, односно да се код васпитних мера – посебних обавеза изузму неке од њих и пропишу као васпитни налози. Овакво решење било би прихватљивије, с обзиром на то да се и код прве посебне обавезе (чл. 14, ст. 2, т. 1 ЗОМУКД) говори о извињењу малолетног лица, а такође у члану 7, ст. 1, т. 1 ЗОМУКД поново се наводи као посебан васпитни налог, што је исто не само у називу, већ и у садржинском смислу. Такође је дошло до понављања и нагомилавања, када је реч о *могућности накнаде штете од стране малолетног лица и редовног похађања школе, укључивања без накнаде у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, локалног или еколошког садржаја и укључивања у појединачан или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту*. Чињеница је да се овде говори, са једне стране, о неформалним мерама, а са друге о кривичним санкцијама, и тиме да је њихова међусобна правна природа другачија. Међутим, имајући у виду да је реч о најблажим васпитним мерама као врсти упозорења и усмеравања, односно обавезама које се изричу за најлакша кривична дела, а уједно се и преклапају са појединим васпитним налозима, сматрамо да би прикладније било прописати више васпитних налога као алтернативни начин поступања према малолетним лицима у односу на посебне обавезе. У ранијем законодавству посебне обавезе нису биле кривичне санкције, већ само посебне обавезе које су факултативно примењиване, уз васпитне мере појачаног надзора у циљу

њиховог успешнијег извршења. Прописивањем посебних обавеза, као врсте васпитних мера, можемо рећи да се у малолетничко кривично законодавство оне уводе као *алтернативе* када се одлучује о примени кривичних санкција (васпитних мера институционалног карактера). Стога би се могло размислити о могућности прописивања више врста васпитних налога, што би у судској пракси омогућило да се изаберу они налози који би највише одговарали личности малолетника, природи и тежини кривичног дела у конкретном случају. Садашња законска могућност оставља судији и тужиоцу да у конкретном случају одлуче без јасно одређеног критеријума да ли ће применити васпитне налоге или посебне обавезе, који су и у садржинском смислу једнаки, иако је реч о неформалним мерама, с једне, и кривичним санкцијама, с друге стране.

Кажњавање малолетника према ЗОМУКД-у подразумева, у правом смислу речи, примену једине казне за старије малолетнике, тј. казну малолетничког затвора. Изнета упоредноправна решења појединих земаља (Немачка, Аустрија,) указују на могућност алтернативног реаговања и када је у питању казна лишења слободе. Уважавајући постојећа законска решења у ЗОМУКД-у, рекли бисмо да је потребно размотрити могућност увођења алтернативних санкција које би биле замена за казну лишења слободе или васпитне мере институционалног карактера. Као могуће решење може се узети *неки од облика условног кажњавања, односно условног одлагања изрицања казне малолетничког затвора*. Казна малолетничког затвора се у овом случају може накнадно изрећи за одређено време које се узима као време проверавања. Примену овог начина алтернативног реаговања не треба поистовећивати са *класичном условном осудом*, која се изриче само пунолетним лицима у нашем кривичном законодавству. Овде је реч о одлагању изрицања казне малолетничког затвора уз одређене услове, односно обавезе у виду надзора стручних лица, док се, као што је познато, код условне осуде одлаже већ утврђена (изречена) казна затвора на одређено време.⁹

Када се расправља о овом питању, неопходно је размотрити још једну алтернативну кривичну санкцију препознатљиву у многим европским кривичним законодавствима. Реч је о кривичној санкцији *рад у јавном*

---

9 У малолетничком кривичном законодавству Македоније постоји могућност примене класичне условне осуде са заштитним надзором. Тако се у *Закону за малолетничка правда*, у чл. 55 посебно прописују услови за изрицање условне осуде са заштитним надзором малолетнику који је извршио кривично дело за које је забрањена казна затвора до три године или новчана казна. Време проверавања које суд одређује не може бити краће од једне, ни дуже од три године. *Службен весник на Република Македонија* бр. 87/2007.

интересу, која се такође среће у малолетничком кривичном законодавству (Аустрије, Француске, Русије, Шведске, Швајцарске, Грчке, Македоније и др.), док се у законодавству Немачке појављује као васпитно средство, односно врста налога, што одговара у одређеној мери нашем законском решењу. Наиме, у члану 14, ст. 2, т. 5 ЗОМУКД, у оквиру посебних обавеза као врсте васпитних мера предвиђа се *укључивање без наканаде у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, локалног или еколошког садржаја*, а малолетник може радити највише 120 часова у периоду од шест месеци, колико и може трајати ова обавеза. Несумњиво, може се рећи да ова врста посебне обавезе, као васпитне мере, у великој мери одговара већ поменутој кривичној санкцији рада у јавном интересу, која се у нашем кривичном законодавству примењује на пунолетне учиниоце као алтернатива казни лишења слободе. С обзиром на то да је реч о једној посебној обавези као кривичној санкцији, рад у корист заједнице у овом случају има много више пенални него едукативни карактер, јер и у формалном смислу ова посебна обавеза спада у кривичне санкције. Мишљења смо да и у овом случају треба размотрити могућност издвајања ове посебне обавезе из система васпитних мера и посебно прописати као алтернативну кривичну санкцију за замену казне малолетничког затвора. Наиме, могуће је, као што је код пунолетних учиниоца кривичних дела, прописати посебне услове за изрицање рада у јавном интересу према старијим малолетницима као замену за казну малолетничког затвора или за неку од мера заводског карактера.¹⁰ Свакако, овакво решење је могуће и оправдано само ако се у сваком конкретном случају процењују субјективне и објективне околности приликом извршења кривичног дела, а истовремено, потребно је имати у виду природу и тежину кривичног дела. Најзад, прописивање и изрицање ове алтернативне кривичне санкције са становишта криминалне политике подразумева још један механизам кривичноправног реаговања у циљу успешног сузбијања преступништва малолетника.

---

10 У овом случају потребно је прописати услове за казну рада у јавном интересу према старијим малолетницима, који не могу бити исти као код пунолетних лица, јер се ова казна изриче само за кривична дела за која је прописан затвор до три године или новчана казна. Казна малолетничког затвора се изриче само за кривична дела тежа од пет година, стога је неопходно да, ако се законодавац одлучи на прописивање казне рада у јавном интересу, размотри, односно пропише услов који је у првом реду *изречена казна затвора у одређеном трајању, рецимо од једне или две године*. Такође је неопходно прописати и остале услове који се већ препознају и код пунолетних учиниоца, у смислу да је рад добровољан, да не вређа људско достојанство, да се не врши у циљу стицања добити, уз истовремено прописивање минимума и максимума ове казне, тј. одређеног броја часова.

Решење питања алтернативе казни малолетничког затвора можемо тражити у тзв. *кућном затвору*, као *модалитету извршења казне лишења слободе*. Према пунлотеним лицима се овај начин поступања примењује од 2009. ЗИД КЗ, као алтернативни облик извршења казне затвора, уз одређене законске услове. Овако установљен начин поступања у нашем кривичном законодавству може послужити као пример и када су у питању старији малолетници. Зато у овом погледу можемо тражити прихватљиво решење, као у појединим поменутих страним законодавствима (Русија, САД), која познају сличне начине замене за казну малолетничког затвора. Идеја о потреби увођења *кућног затвора према малолетницима, са или без електронског надзора* подразумева могућност замене једине казне лишења слободе, чиме би се у великој мери удовољило захтевима савремене криминалне политике. Постојање законске могућности, у смислу да се казна малолетничког затвора у конкретном случају извршава код куће, уз редовно похађање школе и обављање осталих активности, за малолетника може бити веома подстицајно и корисно у даљем понашању. Такође је, у овом случају, неопходно да се пажљиво процени васпитна запуштеност малолетника и остале породичне прилике, како би се у конкретном случају овај начин извршења казне малолетничког затвора показао целисходнијим од боравка малолетника у казненој установи. Веома је битно да стручна лица центра за социјални рад процене и стање породичних односа, како би се утврдило да негативно понашање малолетника није проистекло из нарушених међусобних односа са родитељима. Извесно је да, често, поремећени породични односи јесу узрок васпитне запуштености, па је онда неоправдано размишљати о извршавању казне малолетничког затвора у породици у којој малолетник живи. Наше размишљање у овом правцу је оправдано само онда када се у сваком конкретном случају врши процена утицаја породичних односа уопште, затим и личности малолетника, како би се могло говорити о другачијем начину извршења казне малолетничког затвора.

Још једна од од алтернативних кривичних санкција која има своје место у систему кажњавања малолетника у упоредном кривичном законодавству (Аустрија, Француска, Шведска, САД, Русија, Македонија и друге) јесте *новчана казна*. У нашем ЗОМУКД-у, као и у немачком малолетничком законодавству, прописује се само као могућност надокнаде штете од стране малолетника у виду васпитне мере као посебне обавезе према којој малолетник на основу прихода које остварује или имовином коју поседује може надокнадити проузроковану штету. На овај начин се, у оквиру посебне обавезе, предвиђа могућност новчаног кажњавања малолетника, али само као васпитне мере. Такође је, у члану 79, ст. 1 ЗОМУКД прописано да суд

може малолетника обавезати на плаћање трошкова кривичног поступка и испуњење кривичноправног захтева само ако је малолетнику изрекао казну. Законодавац је на овај начин поступања омогућио један вид новчаног кажњавања, имајући у виду да у нашем систему кривичних санкција нема новчане казне која би се могла изрећи малолетнику. Сматрамо да постојеће законско решење задовољава потребе по овом питању, с обзиром на то да се ради малолетнику који најчешће није запослено лице и не остварује сопствене приходе и да би се изрицање новчане казне као посебне санкције у највећој мери односило на имовину родитеља (више о томе: Ћоровић, 2013; 57–59, Шкулић, 2009; 48–49).¹¹

3. Закључак

Сходно изнетом, размишљања о прописивању алтернативног начина поступања и алтернативних кривичних санкција у нашем малолетничком кривичном законодавству подразумевају озбиљнији приступ од стране научне и стручне јавности. Наиме, неопходно је уважити потребе ове осетљиве и сложене проблематике, испитати у којој мери је постојећа репресивност изражена и како се кривичноправно реагује када је реч о малолетним учиниоцима кривичних дела.

---

11 У теорији малолетничког кривичног права наилазимо на схватање којим се заговара идеја увођења новчаног кажњавања као посебне казне. Наиме, предлаже се да у систему кривичних санкција према малолетницима треба прописати новчану казну као посебну, а не као васпитну меру, што би одговарало начелу кривице чл. 2 КЗ, према коме се казне и мере упозорења могу изрећи само учиниоцу који је крив за учињено кривично дело. Сходно томе, размишљања иду у правцу увођења новчане казне као алтернативног начина реаговања, с тим да се не предлажу услови изрицања, што може бити спорно у смислу да ли се изриче за кривична дела код којих је посебно прописана новчана казна, или да се општом одредбом ЗОМУКД-а пропише новчана казна. Када су у питању пунолетни учиниоци, новчана казна се изриче за лакша кривична дела код којих је изричито прописана, осим у случају за кривична дела учињена из користољубља, новчана казна као споредна, може се изрећи и кад није прописана законом (чл. 48, ст. 2 КЗ). Такође, код пунолетних учинилаца новчана казна јесте замена за казну затвора (осим у ретким ситуацијама када је прописана као једина казна, као на пример код кривичног дела увреде у чл. 170 КЗ), због чега има мишљења да се не може сврстати у алтернативне кривичне санкције, јер се изриче само када је стриктно прописана за одређено кривично дело. Изрицање новчане казне малолетном учиниоцу јесте могуће решење, али потребно је да се ради о извршеном кривичном делу лакшег или средњег криминалитета за које није могуће или није потребно изрећи казну малолетничког затвора или заводску меру. Мишљења смо да је веома сложено и захтевно питање када треба прописати новчану казну као посебну казну, као и услове њеног изрицања, због чега је неопходно пажљивије преиспитати, како посебан статус малолетника и његову кривичноправну заштиту, тако и криминалнополитичку оправданост прописивања ове казне.

Углавном се алтернативним санкцијама избегава вођење кривичног поступка и по својој природи њима се омогућава, тзв. *алтернативно кажњавање* применом различитих мера и неформалних санкција. Све више се у теорији малолетничког кривичног права начелно заговара идеја да се, када су малолетна лица у питању, реагује оним мерама и санкцијама које немају карактер кривичних санкција. Говори се о таквим санкцијама које су више прилагођене личности малолетника – у виду помоћи и подршке, како би се најадекватније приступило спознаји њиховог психофизичког, образовног и социјалног развоја. Алтернативно поступање са малолетницима, пре свега, има циљ да успостави стање у којем се малолетник осећа довољно свесним и одговорним како код њега не би постојала потреба за преступничким понашањем и враћањем на раније већ нарушено стање. Стога се овај вид поступања уводи у малолетничко кривично законодавство као могући облик друштвене реакције и начин за супротстављање бројним негативним изазовима, којима су малолетници изложени у савременим условима живота.

Потребно је у домену малолетничког кривичног права размишљати о другачијем начину кривичноправног реаговања и умереном ширењу кривичних санкција, које би представљале алтернативу казни лишења слободе. Могло би се закључити да наведене могућности нису императив у смислу увођења алтернативног начина поступања у наше малолетничко кривично законодавство, али јесу решења која могу у одређеној мери допринети свеукупном побољшању кривичноправног положаја малолетног лица. Успоставити равнотежу, с једне стране, да се испоштује личност малолетника, с обзиром на психофизичке развојне потребе, и друге, да се удовољи захтевима и задацима савремене криминалне политике, представља сложен задатак на коме колико је могуће треба радити. Такође, потребно је истаћи да оправданост увођења алтернативних кривичних санкција у наше малолетничко кривично законодавство прати одговарајућа доследност у виду успостављања већ започетих алтернативних форми поступања, када је реч о лакшим и средњим облицима криминалитета.

Литература/References

Ashworth, A. (42/2002). *Responsibilities, rights and restorative justice*. British Journal of Criminology, 579.

Dünkel, F. (2005). *Juvenile justice system in Germany*. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie. 32/4. Greifswald, 23.

Eisenberg, U. (2009). *Jugendgerichtsgesetz – Kommentar*. München, 50.

Keightley-Smith, L. (2009). *The dynamics of multi-agency working in the Final Warning Scheme in the North East of England*. Northumbria University at Newcastle, 46.

Констатиновић, С., Костић, М. (2007). *Диверзиони модели и алтернативне кривичне санкције премењене према малолетницима у сукобу са законом*. Зборник радова Правног факултета у Нишу, 91.

Laubenthal, K., Baier, H., Nestler, N. (2010). *Jugendstrafrecht, 2. Auflage*, Würzburg, 296–297.

Lösching, M. G. (2002). *Jugendstrafrecht in Europa*, Kriminologische Forschungsberichte aus dem Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, Freiburg, 273.

Maleczky, O. (2008). *Österreichisches Jugendstrafrecht, Kommentar*, Wien, 17–18.

Мрвић-Петровић, Н. (1998), *Моћ и немоћ казне*, Београд, 97.

Мрвић-Петровић, Н. (2006), *Алтернативне санкције и ново законодавство Републике Србије*, Темида, Београд, 55.

Радуловић, Љ. (2010). *Малолетничко кривично право*, Београд, 54.

Стојановић, З. (2014). *Кривично право*, Београд, 340.

Streng, F. (2009). *Jugendstrafrecht. 2. Auflage*, Heidelberg, 172.

Heinemann, E. (2011). *Diversionsrichtlinien Im Jugendstrafrecht*, Südwestdeutsche Verlag für Hochschulschriften, 16–17.

Hudson, V. (2002). *Restorative Justice and Gendered Violence, Divesrion or Effective Justice?* British Journal of Criminology, 628.

Ђоровић, Е. (1/2013). *Неке правнотеоријске дилеме у вези са кажњавањем малолетника*. Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, 57–59.

Шкулић, М. (2011). *Малолетничко кривично право*. Београд, 281.

Шкулић, М. (2009). *Алтернативне кривичне санкције – појам, могућности и перспективе*. Зборник, Алтернативне кривичне санкције и појединостављење форме поступања, Београд, 48–49.

Wiese, K. (2007). *Juvenile Justice: A comparison between the laws of New Zealand and Germany*, University of Canterbury. Law, New Zealand, 48–49.

Dragan Blagić, LL.D.

Assistant Professor,

Faculty of Law, University of Priština (Head Office in Kosovska Mitrovica)

ALTERNATIVE MEASURES AND SANCTIONS FOR JUVENILES

Summary

From the standpoint of contemporary criminal policies, the essence of the application of these policies is to implement successful prevention programs, whose application primarily depends on the demonstrated subjective and objective factors of the minor's personality. Given that certain principles are based on the idea of preventive action and that punishment of minors is the last resort in the suppression of socially dangerous behavior, the observance of the envisaged principles is most pronounced in the protective and guaranty function of criminal law. In that regard, various reactions of the community to the behavior of minors indicate that contemporary trends of criminal policy find their place in the application of alternative criminal sanctions and measures. Thus, instead of conducting a classic criminal procedure, states use various forms of social response in view of resolving and removing negative consequences caused by juveniles.

*In the contemporary criminal law theory, two basic models are usually distinguished: the welfare model and the justice model, which are mutually opposed by many normative solutions. The restorative justice model and neo-correctionalism appear as subspecies of the previous two models. Thus, a *lex specialis*, the Act on Juvenile Criminal Offenders and Criminal-law Protection of Juveniles (hereinafter: the Juvenile Justice Act) prescribes that the criminal status of minors is primarily related to the use of measures of diversionary character, in full observance of the basic human rights and freedoms and with the aim of acting in the best interest of juveniles.*

Keywords: *juvenile, alternative measures and criminal sanctions, diversionary treatment.*